A. PETROV

Kdy vznikly ruské osady na uherské Dolní zemi a vůbec za Karpaty?

ČESKÝ

ČASOPIS HISTORICKÝ.

VYDÁVÁ

JOSEF PEKAŘ.

ROČNÍK XXIX.

1923.

S podporou ministerstva školství a národní osvěty
a České Akademie věd a umění.

V PRAZE.

NÁKLADEM HISTORICKÉHO KLUBU.

Praha-I., Klementinum.

Kdy vznikly ruské osady na uherské Dolní zemi [1]) a vůbec za Karpaty?

K demografii zakarpatské Rusi.[2])

Napsal **A. Petrov.**

Již r. 1891 stanovili jsme jeden z hlavních problémů badání o minulosti zakarpatské větve ruského[3]) národa: „Záhadné dějiny jeho osídlení za Karpaty jsou těsně spojeny s otázkou pravlasti a postupného geografického rozšíření celého ruského národa".[4]) Pro řešení této otázky jsme uznali za účelnější vycházeti ne od neznámé a temné starobylosti k pozdějším dobám, ale opačně od doby nám bližší do hloubky století. Za východiště jsme vzali dobu císařovny a královny Marie Terezie, bohatou dokumenty důležitými pro zakarpatskou Rus.

R. 1907 jsme nalezli v budapeštském státním archivu (országos levéltár) úředně sestavený „Lexicon universorum Regni Hungariae locorum populosorum una perhibens: Primo: quaenam ex his pagi, quaeve oppida sint? Secundo: an et cujus religionis parochos et ludi magistros habeant? Tertio: quae principaliter in singulis lingua vigeat? — — erga b. S. S. C. et R. A. Majestatis Mandatum Die 6-ta Martii anni 1772 emanatum. — — Per Officium Exactoratus E. C-ii Locumtenentialis Regii humillime efformatum a. D. MDCCLXXIII." „Ad No 5213,773."[5])

Pro revisi hodnověrnosti zpráv Lexiconu s jedné strany a pro vyjasnění, o kolik se změnila hranice karpatoruské řeči za posledních 130 let s druhé, srovnali jsme údaje Lexiconu s pozdějšími údaji do XX. st. Toto srovnání zjistilo, že:

1. Údaje Lexiconu jsou hodnověrné a představují, vyjma malý počet osad, úplně pravdivě jazykové a etnografické poměry severovýchodního Uherska v třetí čtvrti XVIII. st.;

---

[1]) Dolní země, maď. Alföld = maďarská rovina vůbec, nejenom jižní Uhersko.

[2]) Přepracováno z našeho spisu „Hranice uhroruské řeči r. 1773 podle úředních údajů" (A. Petrov, Materialy dla istorii uhorskoj Rusi, VI, Spb. 1911). „Zakarpatská" Rus (z ruského stanoviska) sluje podle úředního termínu Česko-slovenské Republiky „Podkarpatskou" Rusí.

[3]) Karpatorusové si říkají sami téměř výlučně „Rusnak, Rusňak", mn. č. „Rusnaky, Rusnaci", přídavné jméno *jenom* „ruský". „Rusínský" je termín umělý, docela nesprávný filologicky.

[4]) Žurn. Min. Nár. Prosv., r. 1892, No 2.

[5]) O Lexiconu a jeho vzniku — na základě úředních dokumentů — viz naše Materialy, VI, 1—11.

2. Hranice souvislého ruského území, sousedícího s územím rumunským, maďarským a slovenským se od doby Lexiconu do dneška celkem málo změnily.

Kromě Lexiconu jsme prostudovali r. 1907—1911 dokumenty urbariální regulace za Marie Terezie, jakož i mnohé jiné serie dokumentů uherského státního archivu, zejména Conscriptiones annorum 1715 a 1720, Conscriptiones dicales, Conscriptiones portarum, Urbaria et conscriptiones Dominiorum, Neoregistrata XVI.—XVIII. st. i tištěné a rukopisné spisy M. Béla a A. Szirmaye.[1])

Na základě všeho tohoto materialu jsme sepsali v VI kapitole nástin: „Kdy vznikly ruské osady na uherské Dolní zemi?“ [2]) Majíce za to, že toto pojednání poněkud zasluhuje pozornosti českého učeného světa, odhodláváme se předložiti je zde s rozličnými změnami a doplňky.

Větší část ruských osad vně hřbetu Karpatského, na uherské „Dolní zemi“ (Alföld) a stejně i na pruhu přiléhajících k ní mírně nakloněných svahů karpatských *nemohou býti pokládány za zbytky prvotního ruského obyvatelstva*, nýbrž vznikly dosti pozdě, v XVI.—XVII. stol., nejvíce pak koncem XVII. a v prvních desítiletích XVIII. st.

Po bitvě u Moháče r. 1526 byla značná část Uherska v XVI. a XVII. st. — nestejně v různých dobách — pod jhem tureckým, Sedmihradsko pak a několik stolic uherských (partes adnexae) v rukou sedmihradských knížat, vasalů sultána. R. 1606, např., za vídeňského míru, ovládal císař a král přímo jenom 11 západních a severozápadních stolic, 9 mu náleželo jen podle jména, ve skutečnosti v nich hospodařili Turci, 8 bylo spojeno se Sedmihradskem. R. 1683 bylo prvních 12, druhých 18, třetích 5, ba i v posledních pěti byli fakticky pány Turci.[3])

Během 150 let bylo Uhersko jevištěm válek Habsburků s Turky, se sedmihradskými knížaty a s maďarskou šlechtou, bouřící se z popudů politických i náboženských. Vojska válčících stran stejně ničila zemi. Říšská a zvláště cizozemská vojska se vyrovnávala krutostí Turkům.[4]) Ani v dobách smluve-

---

[1]) Str. 150—181; viz ještě str. 85—86, 91—94, 303—305.

[2]) O M. Bélovi, jeho spisech a jejich významu viz Exkurs No 3, Materialy, VI, 241—273. O A. Szirmay ib., 30—32.

[3]) Viz nástěnné mapy Acsády: Magyarország 1606 a bécsi béke korában, Magyarország 1683 a Török uralom legnagyobb kiterjedése korában (Uhry r. 1606 v čas vídeňského míru, Uhry r. 1683 v době největšího rozšíření tureckého panství. Podle úřadních současných údajů). R. 1720 bylo v Uhersku 56 stolic a jiných správních okresů.

[4]) Uvádíme z Conscriptiones dicales několik z nesčíslných dokladů: r. 1567 se praví o mnohých osadách Satmárské stol.: totaliter combusta,

ného pokoje nepřestávaly vzájemné přepady Turků a křesťanů a násilnosti Turků nad ráji. K tomu jest připočísti opětovné náběhy Tatarů, vpády vojsk polských, multanských, valašských a kozáků.[1])

Města a vesnice bývaly ničeny, obyvatelstvo vyhlazováno neb jímáno do zajetí.[2]) Část křesťanů, kteří nebyli vyhlazeni, utíkala z nechráněné Dolní země na sever a na východ do hornatých krajů Uherska, do málo úrodných, s drsným podnebím, zato těžce přístupných okresů. V klidnějších dobách se někteří vraceli domů, ale nové nepokoje je vyháněly znovu do hor. K nim se přidávali noví uprchlíci. Všechno to se opakovalo zase a zase, Dolní země se vylidňovala víc a více,

---

depilata, desolata — per milites S. Majestatis, per Valones, per milites omnium ordinum, ab hajdonibus; obec Nagy Gút Berežské st. r. 1564 totaliter combusta per Germanos; téhož roku o množství obcí Užské st.: per milites Germanos, per Germanos et milites Hustienses — spoliatae, desolatae; m. j. Asvány, ve které nezůstal žádný sedlák: primo per milites S. C. R. Majestatis, deinde vero per Tartaros est depilata. Spišská stolice píše 25. února r. 1601: Hoc anno praesenti defalcatae sunt domus 278 — —, propter ignis voraginem, propter pestem et propter exercitum S. Majestatis utriusque generis tam Hungarorum, quam Germanorum, hinc inde vagantium, desolatae (Conscr. dic. t. 26) a t. pod. Viz dále o N. Majtény (Satmárská st.).

[1]) Poslední náběh Tatarů byl r. 1717. Tataři hrozně zpustošili stolice Maramorošskou, Satmárskou a Ugočskou (Horváth M., Magyarország története, VII, 73—74, 2 vyd. r. 1871).

[2]) Věc obecně známá. Viz, na př., F. Salamon, Ungarn im Zeitalter d. Türkenherrschaft, 1887, str. 208 a násl. Por. Acsády, M. O. népessége a Pragmatica Sanctio korában, 1896, str. 64 (něm. maď. vyd.). Viz takéž M. Bél, Notitia com. Szabolcsensis: „Varie — — praeliorum cadente alea diminuebantur incolae, hinc tumultariis conflictibus adtriti, illinc abducti in atrocem foedamque captivitatem; quibus rebus fiebat, ut regio, incolis pedetentim exinanita, ad vastam redigeretur solitudinem. Est enim hoc in malis reponendum, ut, si quod propugnaculorum, (quae) fortalitia vocant, occupavit semel Hungariae hostis immanissimus, totam, quae ei late circumposita est, regionem depopuletur et pessumdet. Hinc urbium, arcium vicorumque rudera, passim iis locis jacentia, quae iniquissima gens aut incolebat, aut vicinitate contingebat. — — Szabólcs, princeps olim regionis urbis et arx — — hodie pristinum decus amisit penitus, ut vix exilis vici nomen tueri possit, communi urbium Hungariae fato, quarum plurimas innumera bella solo aequaverunt ac pene ex hominum deleverunt memoria — —. Beszterecz arcem ante habuit — —, sed hanc quoque solo aequavit temporum injuria." Por. Notitia Com. Bács-Bodrog — — a M. Belio a. 1735 elaborata et a G. Gyurikovits a. 1847 aucta: „Perpetuae — — Hungaris coloniae istis locis fuere, tametsi post saecula aliquot multum Cumanorum et Tartarorum impressionibus adtritae, a Turcis autem post cladem Mohácsianam deletae penitus — —. Proinde paucissimos hodie Hungaros reperias eosque dispersos passim ac fere a gente sua degeneros. Rasciani plurimi sunt intermixtis quoque Germanis, quos aetas nostra induxit. Itaque non una hic lingua locum obtinet, verum praeter Rascianam, quae potior est, auditur, tametsi rarius, Hungarica et Germanica".

obyvatelstvo se hromadilo v severních a severovýchodních stolicích,[1]) ačkoli i ty podléhaly často zpustošení. Šlechta utíkajíc na sever táhla za sebou čeleď a sedláky.

Právě do XVI. a XVII. st. náleží největší rozšíření maďarského živlu[2]) na sever a severovýchod na území, které bylo podle Lexiconu r. 1773 (i později) slovenské neb ruské.

V *Šaryšské* st. bydlili r. 1640—1650 v údolí ř. Torisy téměř do Sobinova (K. Szeben) Maďaři. Nejzazší maďarská obec na západě byla Orkuta na ř. Torise, na severu Osikov (Oszikó) a Trnia[3]) (Ternye) na ř. Sekčově (Szekcső), přítoku Torisy.[4]) Rovněž v dvacátých letech XVIII. st., kdy se větší část přišlého obyvatelstva již posunula na jih, jmenuje M. Bél jako úplně neb z části maďarské obce: Orkuta (prisci incolae Hungari), Ňaršany (Nyárs-Ardó), Mihaľany (Sz. Mihály—Hungari, Slavis mixti), Gergellaka, Petrovany (Sz. Péter) — v údolí ř. Torisy, Šedzikart (Szedikert), Fincice (Finta) — ř. Sekčova. R. 1773 jsou všechny ty obce již slovenské.

Podotýkáme, že pro mnohé obce středních a jižních částí severovýchodních stolic, které v dokumentech nosí jména maďarská, Slováci a Rusnáci nemají souznačných názvů slovenských, resp. ruských anebo takové názvy jsou pouhou přeměnou maďarských.[5])

V *Zemplínské* stolici, v její západní části, sahali Maďaři v druhé polovici XVI. a v XVII. st. až do Vranova (Varannó).[6])

V první polovici XVIII. st. zachovaly se podle M. Béla v střední části Ujheľského (III)[7]) okresu toliko zbytky

---

[1]) O poměrně hustém osídlení severních stolic na samém počátku XVIII. st. v. Acsády, Op. c., *74—*75 (maď. něm. vyd.). Severo-východní pak stolice, do kterých taktéž utíkalo obyvatelstvo z Dolní země, utrpěly mnoho s pol. XVII. st. (nejvíce Berežská st.) za povstání Jiřího I. Rákóczyho, zvláště pak Tökőlyho, který doplňoval řady kuruců sedláky Mukačovského dominia (Lehoczky T., Német telepitések, 250).

[2]) Tento byl i dřív aspoň v některých osadách.

[3]) Slovenské názvy — podle „Soznamu miest na Slovensku“, Bratislava, 1920.

[4]) Viz I. Bidermann, Die ungarische Ruthenen, II, 76, pozn. 2.

[5]) Právě tak, jako též ruské osady na Dolní zemi, čehož si všiml i p. Tomašivský, Etnograf. karta, 196, pozn. 1.

[6]) Bidermann, l. c. Na konci poznámky o rozšíření maďarského živlu na severu Uherska Bidermann (bez citátů, ale maje patrně přesné dokumentálné důkazy) dodává: „Die Veranlassung war überall dieselbe, nämlich: Die Anhäufung von Flüchtlingen aus den Niederlassungen an der Donau und Theis unter dem Protektorate magyarischen Grundherren. Letztere übersiedelten wohl auch aus Siebenbürgen nach Oberungarn: so z. B. um 1567 die Andrássy, um 1630 die Sennyey, später die Székely de Doba und Varady-Szakmáry“.

[7]) Zde, jakož i na našich mapách (Materialy, VI), zachováme rozdělení stolic na okresy podle Lexiconu.

Maďarů, a to jen do Sěčovec (Gálszécs). Podle Béla: N. Kazmér—Hungari, Ruthenis mixti; Magyar Izsép: „(Incolae) Hungari sunt, — — quibus tamen magna parte associantur Rutheni; Kozma: Slavi Hungaris miscentur; Cselej: incolitur a Ruthenis, Slavis et Hungaris mixtis; Szécs-Keresztúr: incolis — — maxima parte Ruthenis, paucissimis Hungaris mixti.“ Možná též, že nějaký počet Maďarů byl i v obcích Egreš (Egres) a Kľačanov (Kelecsény), kde byli podle M. Béla: „incolae mixti, colonia mixta“.

„Oppidum Terebes — — colonia frequens, Hungaris, Slavis et Ruthenis mixta“. Město Trebišov (Tőke-Terebes), rozložené pod hradem Páris,[1]) byla dříve maďarská vojenská osada: „Terebes — — erat olim oppidum praestans et temporibus Turcicis arci sui nominis — — haud parvo auxilio, habitabatur enim a militibus Hungaris, qui crebris adversus Turcas incursantes eruptionibus effusoque sanguine suo non minus, quam Turcico, arcem perpetuo tuebantur, sed arce post dissoluta[2]) sensim et incolae illi deperierunt sedibus Slavis atque Ruthenis relictis, qui hodiedum parte oppidi maxima nidulantur, sunt enim pauperrimi.“[3])

Na sever od Trebišova je nepatrný počet Maďarů zaznamenán Bélem v Zbehňově (Zebegnyő) a ještě v pěti osadách: „Zebegnó — — incolitur et is, uti priores (Kelecsény, Miglész, Pelejte, K. et N. Azár, Gerenda),[4]) ab agrestibus Ruthenis *vix uno aut altero nationis Hungaricae*“ — všechny mezi Trebišovem a Sečovcemi (Gálszécs). „Gálszécs — — frequens, sed vilis colonia Slavorum et Ruthenorum, Hungaris *antiquis paucioribus* jam mixta.“

R. 1773 a v XIX. st. jsou všechny tyto osady slovenské.[5])

V jiných okresech stolice žily podle M. Béla hrstky Maďarů — zbytky dřívějšího obyvatelstva — v Mihaľovcích (N. Mihály) a Stropkovech (Sztropkó),[6]) rovněž v obci Rakovec (Rákócz) Ohradzanského okresu[7]) a v Sz. Mária i Zetény.[7])

[1]) Proto se dřív říkalo i městu Páris (nebo Párics) Terebes; později název města Terebes přešel i na hrad (Szirmay, Notitia topographica com. Zempléniensis, 238).

[2]) „A. 1686 Tököliani praesidiarii, desperatis rebus suis Munkácsinum se recipientes, arcem Terebes suffossis munimentis pulvere pyreo incensam reliquere, nunquam amplius restauratam“. (Szirmay, Op. c., 241).

[3]) M. Bél.

[4]) V nich podle Béla, „incolae mixti“.

[5]) Szécs-Keresztúr, nyní slovenský, je podle Lexiconu ruský.

[6]) „Oppidum Sztropkó — — *Bohemorum* temporibus maxime ejusdem gentis colonia insessum erat, eos interpolarunt Rutheni, Poloni et Slavi, *non plane nullis Hungaris* subinde accedentibus.“

[7]) Viz dále.

O Zemplínské stol. vůbec M. Bél poznamenává: „Etsi olim Hungari partem comitatus potiorem obtinebant, hodie tamen paucissimis locis tenentur. Hinc atque inde per Submontanam et Interamnanam oram atque circa confluxum Bodrogi et qua vallis ab Ujhely procurrit versus Szalanczam nonnullos sparsim offendimus, sed raro et illic solos, quin Slavis atque Ruthenis Polonisque essent permixti. — — Hungari Germanique, qui olim frequentiores regionem inhabitabant, in annos deficiunt."[1])

V *Užské* stolici mají v sedmdesátých letech XVIII. stol. sedláci mnohých obcí jména maďarská a stejně i v Berežské stol. v obcích r. 1649 — podle urbáře mukačovského panství v 43 — i r. 1773 i nyní ruských, ba i daleko v horách, na př., v Volovci (Volócz) a Trosťanici.[2])

Mnozí z přistěhovalých Maďarů zachovali svou národnost, ba pomaďarštili i Slováky a Němce, mezi nimiž se usadili,[3]) jiní však, dokonce i šlechtici,[4]) se poslovenštili neb poruštili.[5]) Ve mnohých rodinách se zachovaly aspoň tradice, že jejich předkové tam přišli z jihu, utíkajíce před Turky.[6])

Část obyvatelstva značně prořídlého[7]) zůstala ovšem na rodné Dolní zemi. Ale i tam vidíme stálé těkání. V Conscriptiones dicales máme velmi četné údaje o částečném nebo úplném zničení osad,[8]) o vyvraždění neb útěku obyvatelů. Někde nebyly už zničené osady vůbec znovuzřízeny, někde ležely po léta i desítky let pusté, někde se již druhého, třetího

---

[1]) M. Bél, Compendium Hungariae geographicum, Posonii, 1753, str. 79.

[2]) Jména, jako: Balazs, Ballos, Balóg, Csepa, Csupor, Delegán (spíše rumunské), Egeres, Fejes, Lengyel, Major, Sánta, Sütő, Szekeres, Török, Varga a t. pod. ve větším neb menším počtu nalézají se u ruských sedláků v obcích: v Vrchním (III) okresu: Ardanovo, Babiči, Berezinka, Dorobratovo, Dunkovica, Fogaras, Kobaľovica, Lalovo, Měďanica, Pistrjalovo, Potok Čorný, Remeta, Šarkaď, Zavidovo, Zahaťe; v Kosinském (II) okr.: Balažovci, Bobovišťi, Čerlenovo, Hribovci, Ivanovci, Kajdanovo, Kopinovci, Lavki, Lochovo, Lučki, Mikulovci, Ruské, Serenčovci, Strabičovo, Trosťanica; v Mukačovském (I) okr.: Bystrý (N. Bisztra), Čabiny, Dubina, Gejovica, Hliňanec, Hribovo, Kosino, Podhorjany, Rosvigovo, Volovec, Nžn. a Vrchn. Vyznici (Lehoczky I., Beregvármegye monografiája, III).

[3]) Bidermann, Op. c., II, 70.

[4]) R. 1794 ruští šlechtici mají ryze maďarská jména: v Užské st.— Kovács, v Berežské—Gorzó, Székány, Komlóssy (Bidermann, Op. c., II, 52, pozn. 3).

[5]) Lehoczky I., Német telepitések, 250.

[6]) Bidermann, Op. c., II, 52, pozn. 3, 78, pozn. 8.

[7]) Viz výše, str. 413, pozn. 2.

[8]) Druhdy i celých okresů. Tak v Sabolčské st. r. 1600 „IV processus omnino desertus"; r. 1605 v III okr. zůstalo jen 8 obcí. Viz taktéž výše str. 412, pozn. 4.

roku opět zalidňovaly.[1]) Při tom se někdy vraceli dřívější jejich obyvatelé, jindy se usazovali lidé docela jiní, často i jiné národnosti.

Uvádíme jen několik příkladů:

Satmárská stolice.

Městys N. Majtény, nyní na rumunském etnografickém území na jihozápadě té stolice, byl obydlen Maďary helvet. vyznání. R. 1661—1662 byl jednak vojskem generála Montecuculi, jednak Turky zničen a zpustl docela. Teprve za prvních desítiletí XVIII. st. byl znovu osídlen, tenkrát již Němci-katolíky, které tam pozval hrabě A. Károlyi.[2])

Obec F. Fernezely, taktéž na rumunském území, ale na jihovýchodě stolice, na území Maramaroše, byla podle A. Szirmaye, který se odvolává na registr[3]) služného G. Szirmaye, r. 1690 osídlena Rusnáky z Maramaroše, proto se také jmenovala nějaký čas Felső-Oroszfalu.[4]) To bylo, zdá se, druhé osídlení Rusnáků. F. Fernezely existovala již r. 1591, potom však, dlouho před r. 1668, spustla. R. 1668 se už jmenuje: „novou ruskou vesnicí“ (Orosz-Újfalu) — byla tedy osídlena Rusnáky *brzy* před tímto rokem.[5])

Sabolčská stolice.

Vencsellő, na hranicích Zemplínské stolice, podle Conscriptiones dicales: a. 1549 Andreae Bathori portae 5, ejusdem *Oros* (t. j. Oroszok) portae 6; a. 1553 — *Hungari* 6 p., *Rasciani* (Srbové) — 7 p.; a. 1554 — *Hungari*, *Orozok* — 13 portae.

V severní části té stolice obec Keresztút:[6]) r. 1549 — *Hungari* portae 25, *Oroszok* 6 portae; r. 1553 — *Hungari* 16 p., *Rasciani* 4 p.; r. 1554 — *Hungari* 16 p., *Oroszok* 5 p.; r. 1566 — desolata et depraedata; r. 1567 — portae 9.[7])

---

[1]) Na př., v Conscriptio dicalis r. 1554 Sabolčské st.: „Zobozló, Zyget — — anno proxime dilapso — — 1553 dicata non fuit, aufugerunt enim prae metu Turcarum, quod eis tunc se subicere noluissent, hoc tamen anno praesenti tempore connumerationis et hi tantummodo infra notati coloni sunt rediisse comperti“ (t. XLI).

[2]) Szirmay, Szathmár vármegye — — esmeréte, II, 41—42.

[3]) T. j. nejspíš registrum dicae.

[4]) Szirmay, Op. c., II, 357.

[5]) Litterae compositionales super possessiones Orosz-Újfalu et A. Fernezely inter oppidum Nagy-Bánya necnon dominos terrestres 12° Junii, a. 1668 (maďarský text) — Neoregistrata, fasc. 1761, No 44 (státní archiv v Budapešti).

[6]) Později městys, oppidum, mezővaros.

[7]) Uvádíme ještě ojedinělé příklady, kde se v Conscr. určuje národnost obyvatelů: Satmár. st.: Erdőszáda — portae 13, ex quibus portae

Uvedeme ještě údaje týchž Conscriptiones dicales o čtyřech obcích, které byly r. 1773 podle Lexiconu ruské nebo maďarsko-ruské:

(Nyír) Béltek[1]) připomíná se nepřetržitě do r. 1576; r. 1600 — deserta possessio, r. 1609 — 1 porta; Pilis[2]) — r. 1596 depopulata per Tartaros, r. 1600 — deserta; znovu se vzpomíná jen r. 1622; (Nyír) Lugos[3]) připomíná se do r. 1598, r. 1600 — deserta, r. 1601—1606 schází, r. 1609 — 1 porta. Peníszlek[4]) — r. 1578 deserta, r. 1598 — 9 portae.

Po porážce u Vídně r. 1683 bylo Turkům vykliditi Uhry a Sedmihradsko. Podle Karloveckého míru r. 1699 zůstalo sultánovi jen území mezi ř. Temešem a Marošem (pozdější Banát), o které potom Turci přišli podle Požareveckého míru r. 1718.

Do řídce osídlené, zdivočilé, ale neobyčejně úrodné Dolní země hrnuli se cizozemští přistěhovalci: z Balkánského poloostrova Srbové, z Multanska a Valašska (přes Sedmihradsko) Rumuni, z Rakouska a Německa Němci.

Také uvnitř Uherska nastalo pravé „stěhování národů“. Z hornatých stolic se počali vraceti na jih Maďaři, jak ti, kteří zachovali svou národnost, tak i ti, kteří přijali „ruskou víru“, poruštili se[5]) anebo se poslovenštili, zdvihli se Slováci a Rusnáci, utíkajíce před hladověním a útiskem pánů, aneb jen hledajíce štěstí v krajích přírodou požehnaných. Také mnozí šlechtici-statkáři pospíchali na Dolní země do svých dřívějších statků, jiní si tam zakupovali pozemky, nebo je dostávali darem od vlády, nebo je zabírali jure primi occupantis.[6]) Statkáři tam převáděli své sedláky ze severních stolic nebo lákali cizí, a vždy rádi přijímali nově přicházející.

Povstání Františka II. Rákócyho r. 1703—1711, provázené

Hungarorum 6, portae Ruthenorum 7 (Conscr. a. 1554); Bakta-Loránt-háza — Hungari cum Ruthenis portae 3/4 (Conscr. a. 1648); Sabolč. st. r. 1553: Wýwaros — Hungari 28 p., Rasciani 6 p.; Bezermen — Hungari 25 p., Rasciani 20 p.; Kenezlew — Hungari 32 p.; Gawa — Hungari 1 p., Rasciani 1 p. atd.

[1]) Sabolč. st., podle L. maďarsko-ruská obec.

[2]) Sabolč. st., podle L. ruská obec.

[3]) Sabolč. st., podle L. ruská obec Satmárské st.

[4]) Podle Conscriptiones část obce Sabolčské st., část Satmárské, podle L. ruská obec Satmárské st.

[5]) Tím se vysvětluje, že se v mnohých obcích stolice Ugočské, Satmárské a jiných na Dolní zemi, v kterých se podle L. užívá ruského jazyka, ustavičně vyskytují maďarská jména sedláků (viz příloha č. 5. v Materialy, VI). Mluvíce rusky a považujíce sebe za ruské, sedláci často uměli i maďarsky.

[6]) Czoernig, Ethnographie der österreichischen Monarchie, Wien, 1855, III, 5.

ukrutnostmi jak *kuruců,* tak i *labanců,*[1]) vneslo v stěhování lidu ještě větší chaos, odtrhávajíc obyvatelstvo od půdy a zesilujíc v něm náchylnost k těkavosti.[2])

Upokojení Uherska po Satmárském míru r. 1711 ulehčilo pohyb na jih.[3])

Obyvatelstvo, opustivši svůj domov, neusadilo se ovšem najednou ve stálých sídlech. R. 1720 nalézáme v mnohých osadách docela neb z větší části jiná jména sedláků, než r. 1715.[4]) Ačkoli není naprosto možno souditi vždy z jmen obyvatelů o jejich národnosti, přece můžeme obecně souhlasiti s míněním Ačádyho, který užil kromě Conscriptiones ann. 1715 et 1720 ještě i jiných dokumentů, ovšem necituje jich vždycky: „Často v některých obcích bydlil r. 1715 docela jiný lid, než r. 1720. Vyskytují se i takové obce, v nichž se mezi l. 1715 a 1720 třikrát měnilo obyvatelstvo. Dnes v osadě bydlí Maďaři, zítra již odejdou, jejich místo zaujmou Švábi, za rok i ti se vystěhují. Místo nich se objevují Chorvati nebo Srbové, Slováci neb Rumuni, ale již o těch nevíme,

---

[1]) *Kurucové* byli uherští „malkontenti“, účastníci povstání Tökölyho a Fr. II. Rákócyho: *Kuruc* — civis malecontentus vel miles confederationis (Szarvas G. és Simonyi Zs., Magyar nyelvtörténelmi szótár, Bpst., 1896, II). Tak jim říkali přívrženci císařovi, přirovnávajíce je s opovržením k nenáviděným šlechtou kurucům z 1514. Tohoto roku se vrhli sedláci (z části i drobná šlechta), kteří se v náramném počtu sebrali na prohlášenou primasem Uherska, Tomášem Bakačem, křižáckou výpravu, s děsnou zuřivostí na pány pod vedením Jiřího *Dože* (neb Székély), rodem Szekela (Fessler—Klein, Geschichte von Ungarn, 1871, III, 297—303). *Kuruc* značí vlastně *křižáka,* od lat. *crux*: A *cruce* convitiosum vocabulum traxit originem, qua se multitudo sub Wladislao Polono a. MDXIV. in Turcas profectura, significaverat (Szarvas és Simonyi, l. c.).

Kuruci dali navzájem svým protivníkům přezdívku *labanci*: *Labanc* — stipendiarius Austriacus, rei Austriacae studiosus (ib.). *Labanc* od maď. *láb* (noha) — *pěšák,* něm. Fussknecht. Lancknechti řádili zvláště zle mezi obyvatelstvem. Hromadné jméno *labancság* počalo také označovat *němce* vůbec (ib.).

[2]) František II. Rákóczy vábil stejně jako Jiří I. Rákóczy a Tököly sedláky pod své prapory slibem, že je osvobodí na věky od daní a robot (Szirmay, Notitia historica com. Zempléniensis, 288, 300).

[3]) Zajímavé jsou číslice popisů r. 1715 a 1720 (Magyarország népessége atd.). Počet obyvatelstva některých severních stolic se v r. 1720 značně zmenšil v poměru k r. 1715. Tak v Spišské st. bylo r. 1715 celkem 1.492 selských dvorů, r. 1720 — 1.001; v Šarišské r. 1715 — 4.924 duší, r. 1720 — 3.544. Jest to bezpochyby následek stěhování na jih.

V Zemplínské, Užské a Berežské st. není takového úbytku, naopak máme z r. 1720 větší číslice než z r. 1715. Selských dvorů bylo: r. 1715 v Zemplínské st. 3.471, v Užské — 1.433, v Berežské — 1.674; r. 1720 v Zemplínské 4.686, v Užské — 1.711, v Berežské — 1.912. Odliv do Dolní země býval i v těchto stolicích, ale nahrazoval se hojně návalem nových přistěhovalců z Haliče, o čemž viz dále.

[4]) Conscriptiones ann. 1715 et 1720. Viz přílohu No 5. (Mat., VI).

zůstali-li trvale v osadě, neboť v letě (? na podzim) r. 1720, popis byl dovršen".[1])

I před XVIII. stol. se stěhovali sedláci z Haliče do Uherska s počátkem pak XVIII. stol. toto přesídlování zvláště vzrostlo a zaplňovalo mezery, vzniklé stěhováním na jih. Přesídlovali i Poláci — zvláště do Spišské a Šarišské stolice,[2]) i Rusnáci — do Šarišské a jiných východních stolic.[3]) Podle Bidermanna, který sbíral o ruských obcích zprávy od místního ruského kněžstva, zachovala se v četných selských rodinách podání o jejich původu z „Polšče", t. j. z Haliče.[4]) Ve všech téměř církevních matrikách na severu Šariše se připomínají přistěhovalci z Haliče.[5])

Výše nastíněné podmínky historického života v Uhrách nutí samy o sobě k pochybnostem, mohl-li se ruský lid, kdyby se byl někdy rozkládal od svahů Karpat po Dunaj, udržeti nepřetržitě po několik století v malých ostrovech uprostřed jinoplemenného živlu, ustavičně se rozličnými směry posunujícího.

Mnohem věrohodnější je domněnka, že ruské prvky v osadách na Dolní zemi, zaznamenané Lexiconem, vznikly novější kolonisací z konce XVII. stol., za dobu hromadného přesouvání lidu z hornatých končin Uherska na Dolní zemi. Rusnáci a poruštění Maďaři osídlili kraje opouštěné úplně neb částečně, dávno neb nedávno, jejich dřívějšími obyvateli.[6])

---

[1]) Magyarország népessége a t. d., str. *75 (maď.-něm. vyd.), viz taktéž část III, passim, zvláště str. 315 a násl.

[2]) Přítomnost Poláků v některých obcích Šarišské, Zemplínské a Abaujvárské st. zaznamenává i M. Bél: Šarišská st.: „Zboró — ipsum oppidum incolitur a *Polonis;* Bártfa — — incolae Germani. — — Hodie Slavi Germanis mixti sunt ac hi sane ex *Polonorum vicinia* et Russorum, qui circumhabitant, contagio ore loquentes crasso et incondito; Eperies — — cives Germani, partim Slavi, Hungari pauci. Slavi imitantur partim *Polonos* adscisticio loquendi, qui parum leporis, inconditi et crassi multum admixtum habeat". Zemplínská st.: „Sztropkó — — incolae — — Rutheni, *Poloni* et Slavi; Sz. Mária — incolae — — sunt pauci ex Hungaris, Slavis, Ruthenis *Polonis*que". Abaujvárská st.: „A. et F. Mislyó, Bologd, Olsva — singulorum incolae indigenae quidem Hungari sunt, convenae Slavi, Rutheni ac *Poloni* etiam".

[3]) Bidermann, Op. c., I, 9, II, 72—86. Viz, na př., nařízení Užské st. r. 1711 o osvobození na dva roky od dávek daném „advenis ex Polonia" (Op. c., I, 11), nebo referát komorního administrátora Sihotského r. 1760 o obcích Bočkovského dominia v Maramoroši: „Subditi dominii Bocskó sine commercio Poloniae subsistere non valentes, in *Poloniam, unde a potiori oriundi sunt,* redibunt" (Op. c., II., 86, pozn. 2).

[4]) Op. c., I, 10—11, II, 55.

[5]) Op. c., II, 72, pozn. 1.

[6]) Existence takových ruských osad musí tedy býti po našem mínění vyloučena z počtu argumentů pro autochtonnost ruského národa za Karpaty.

Na dotvrzení své domněnky seřadíme podle stolic údaje M. Béla a jiných pramenů, údaje, které svědčí s jedné strany o častém dočasném zanikání jednotlivých osad — někdy na dlouhý čas —, s druhé o těkání lidu od konce XVII. stol., a také o tom, že obyvatelé mnohých obcí v druhé polovici XVIII. stol. jsou právě potomci nových osadníků.[1]) Zároveň vysvitne, že k poslední skupině patří víc než polovice čistě ruských neb smíšených osad Lexiconu.

Takových obcí jest, nehledíc k stolici Ugočské,[2]) celkem 31. Z nich jest *osm* zcela určitě označeno jako *nové* ruské osady: Agárd, (Nyír) Béltek, Béľ, Horvatik (Horváti), Kirestur (Keresztúr), Kocura, Piliš a (Bodrog) Serdaheľ; ve třech bylo v 20tých, 30tých letech XVIII. stol. obyvatelstvo nestálé, těkavé: Dámóc (Dámócz), (Kis) Dobra, Poľana (Lelesz Polyán); tři obce bývaly před XVIII. stol. časem úplně zpustlé a jen někdy, po značné době, se znovu zalidňovaly: Hačava (Falucska), (Nyír) Lugoš, Penízlek — *celkem 14.* Z ostatních sousedí Čeke (Cséke) v Zemplínské st. se skupinou *nových* ruských a smíšených obcí: (K.) Dobra, Dámóc, Béľ a Agárd — proto se lze domnívati, že i do ní vnikl ruský živel v touž dobu, jako v ony čtyři obce. Právě tak sousedí s obcí Piliš v Satmarské a Sabolčské st. Derž, Čásári (Nyír Császári) a Vašvári (Vasvári), s Béltek, Lugoš a Penízlek — Ačád (Nyír Acsád); je velmi pravděpodobné, že Derž, Čásári, Vašvári a Ačád vznikly jako *ruské* osady přibližně v stejnou dobu, jako Pilis, Béltek, Lugoš a Penízlek.

Jenom o jedenácti obcích nemáme tedy ani přímých ani nepřímých narážek na jejich pozdější vznik.

Zastavíme se nejprv u všeobecných poznámek M. Béla. Ve svých Notitiae comitatuum, sepsaných v 20tých až 30tých letech XVIII. stol., ale jistě na základě materiálů sebraných dříve, asi nedlouho po popisech r. 1715 a 1720, Bél dosvědčuje určitě náchylnost lidu k stěhovavosti.

Tak praví v Notitia com. Zemplíniensis: „Vix unum vicum videas sine Slavis, iique vel olim hic consederant et familia copiosa sunt propagati, vel *advolant quotidie alii,* Oravi, Van-

---

[1]) Jako doplnění k výše na str. 417—418 uvedeným dokumentálním údajům.

[2]) Obce jejího ruského výběžku a sousedících maďarsko-ruských pruhů jsou takořka prodloužením souvislého ruského území a proto mohly být osídleny Rusnáky i dříve. Ale právě Čedreg a Hetěna (Hetény), rovněž na ruském hraničním pomezí Krivý (Kirva), Čornata (Csarnató), Kiriháza (Királyháza) a část Hrebli (F. Karaszló) byly osídleny Rusnáky počátkem XVIII. st. a jenom z té doby trvají nepřetržitě jako ruské.

dali, Russi, Poloni — —. Dum (Slavi Ruthenis) — — miscentur, inspirant eisdem quoque consuetudinem vagandi, quum alioquin gens haec difficilius migret — — nisi mandato deducta, uti in vice Szerdahely et alibi vidimus".

Poslední tvrzení Bélovo o vlivu Slováků na stěhovavost Rusnáků se velmi zeslabuje jeho vlastní poznámkou v Notitia com. Szabolcsensis: „Hungaris — — adtenuatis (v Sabolčské stol.), ne regio inculta prorsus jaceret, Rutheni in supplementum dati sunt, atrox et ignobile genus — — atque *eodem loco diu perstare nescium*. Quia enim jure hereditario nulli sunt obnoxii, *sedes, cum lubet, immutant et susceptis susque deque migrationibus alibi aestatem, hiemem alibi transmittunt*. Quod tunc imprimis faciunt, cum vel heros indipiscuntur, non undequaque commodos, vel a tributis immunes se praestare volunt, quae res non dominis tantum terrestribus, sed et provinciae universae omnino damnosa est." „Accessere *non ita pridem* Rutheni — — obscurum hominum genus et nonnisi atrocitatis conscium."

V Užské st.: „Rutheni — — instabiles — — deterrimam degunt vitam".[1]) Srv. zprávu Užské st. o užské Verchovině, předloženou r. 1729 uherskému sněmu:

„Et quia ad rite incolendum non est aptum solum, *vaga gens Ruthenica* tam rara fixit domicilia, ut maxima pars, horrida videlicet saxa, culturae incapacia, bonis oculis indigna, feris dumtaxat bestiis et volucribus deserviat" — —. Beneficia caeteroquin ibidem nulla, inde nulla nobilium habitatio — —. Hos (Ruthenos) — — Polonorum excursio et rapina affligit uberius — —. Cui jam videbitur mirum, cum et circumquaque aut frequens penuria frumenti (eos) affligit aut pecorum lues devastat (quae duo, instar vigiliarum, sese permutare solent), *turmatim fugere possessiones*, potissimum cum hoc modo tam facile semet expediant, ut omnem domesticam supellectilem collectam uno sarcimine facile humeris bajulent".[2])

Přejděme k údajům o jednotlivých osadách:

Zemplínská stolice.

Podhorský neb Tokajský (I.) okres:

Ardó olim *Ordó*, pagus — — a. 1705 sub bellis civilibus *desertus* et *nonnisi a. 1720 nobis coloniis insessus*.[3])

---

[1]) M. Bél, Compendium Hungariae geographicum, 83.

[2]) Z Užhorodského stoličního archivu u Bidermanna, Op. c., 73, pozn. 3.

[3]) Szirmay, Notitia topographica com. Zempléniensis, 222—223.

Gesztely — — a. 1705 fuit *locus desertus, a. 1746 novis coloniis insessus*".[1])

Golop, *nova* Hungarorum cum Slavis mixta colonia religionis diversae.[2])

Legyes-Bénye — — fuit adhuc a. 1730 *desertus*, jam *aetate nostra* colonis Hungaris — — *insessus*.[3])

Vámos-Újfalu — — fuit *circa exitum seculi prioris* (XVII.) *desolata solitudo* — — nostro *jam aevo novis coloniis insessus*.[4])

Všechny obce jsou podle Lexiconu maďarské.

Podle popisu r. 1715 bylo v obci Köröm dřív 150 domů, za posledních zmatků obec zpustla.[5])

Podle Lexiconu je v Tokajském okresu *česká* obec Kak.[6]) To byla stará osada, za Turků zpustla: „Locus *desolatus* — — a Turcarum temporibus".[7]) A. Szirmay o ní píše, že byla osídlena Čechy „husity", kteří potom byli nahrazeni Maďarykatolíky: Kak — pagus, olim Kok — —. Fuit locus ab anno 1560[8]) bellis civilibus *desertus*. A. 1750 coloniis ex Bohemia per loci herum G. Sisáry deductis insessus, sed quia Hussitarum sectam, in Hungaria non receptam, adductae coloniae profitebantur, carcere et verberibus ad amplectenda catholica sacra adactae, maxima in parte dilapsae sunt. Nunc inhabitatur a catholicis iisque Hungaris".[9]) V XIX. st. Kak je obec maďarská.

Ostrovní neb Pobodrogský (II.) okres:[10])

Z obcí ruských a maďarsko-ruských podle Lexiconu nalézáme u Béla poznámky o obcích: Dámócz, (K.) Dobrá, (Lelesz) Poľana, (Bodrog) Serdahéľ (ruských podle Lexiconu), Agárd a Béľ (maďarsko-ruských podle Lexiconu).

Perbenik[11]) et Dámócz — — incolis mixtis et *vagis* egenisque. Podle popisu z r. 1715 počal se Perbenik tohoto roku po prvé osazovati, přistěhovalci bydlili v chalupách.

Dobra — — (pagus), melioribus colonis desolatus, tenet nil, nisi *vagos*, *profugos* et mixti generis nationisque *advenas*.

[1]) Szirmay, Op. c., 227.
[2]) M. Bél.
[3]) Szirmay, Op. c., 230—231.
[4]) 76., 182.
[5]) Magyarország népessége, maď. vyd., III, 298.
[6]) Nyní v Maďarsku nedaleko od Gesztely.
[7]) M. Bél.
[8]) 1560 spíše tisková chyba m. 1650.
[9]) Szirmay, Op. c., 226—227.
[10]) Všechny následující poznámky o obcích okresů Zemplínské stolice jsou převzaty z Notitia M. Béla.
[11]) Podle L. maďarská obec.

Polyán — — incolis Ruthenis atque *vagis*.

Szerdahely — *nova* colonia — —. Erat olim pagus celebris, a Boëmanis excultus — —. qui et castellum in eo reliquerant, sed postquam *a centum annis desertus stetit*, ante *annos aliquot insessus est* — —. Pagum, hactenus *desertum*, augent *advenae* Rutheni, Hungaris mixti.

Bély vix 9 constat colonis, Sennyeris et aliis nobilibus famulantibus et *ex diversis regionibus Ruthenicis collatis*.

Agárd — — saepe ita exutus colonis, ut *vix ternos incolas retinuerit caeteris dilapsis;* nunc adsunt tamen aediculae circiter octo Ruthenis, Hungaris mixtis.

Ostatní obce Bélem připomenuté jsou podle Lexiconu maďarské:

F. Bereczky — — (pagus), *insessus ante annos aliquot*, incolitur a nonnulis *advenis* Hungaris, Ruthenis mixtis.

N. Géres — — vicus exilis — — colonis habitatur miserioribus, *advenis maxima parte* iisdemque Ruthenis et Hungaris, sed *utrinque vagis et nunc hic, nunc alibi degere cupientibus.*

N. et K. Rozvágy — — incolis mixtis, miseris et *vagabundis.*

Szinyér — — incolae, uti pauci sunt, ita etiam *vagabundi.*

Szolnocska — — incolae mixti et *migrationibus crebris dediti.*

Zétény — — incolitur a diversis nationibus, Hungaris, Slavis, Ruthenis Polonisque, frequenti numero aedicularum, sed colonis — — *vagabundis* et *instabilibus.*

Poznámky téhož druhu, ale v značně menším počtu, nalézáme u Béla také o některých osadách vně Dolní země, ve střední a severní části stolice:

Ujhelský (III.) okres:

Bacskó[1]) — — pagus, copiosa Ruthenorum colonia insessus — —, *advenae* — — sunt et ipsi non sufficiunt vitis excultioni.

Csörgő — — incolis Ruthenis *vagis* mixtis.

Kiszte — — incolis olim *dilapsis* et quamvis eos auxerunt jam Rutheni et Slavi.

Michalovský (IV.) okres:[2])

N. Mihály — — olim tam frequens tamque nobile oppidum erat, sed partim peste, partim temporum injuriis tantopere eviluit,

---

[1]) Podle Lexiconu slovenská obec, ostatní schází v L.
[2]) Podle Lexiconu jsou všechny tyto obce slovenské.

ut pagis multis sit deterius. —— Ab *advenis* enim *tantum annis abhinc quatuor aut quinque coaluit* ideoque tenuitate eorum hucdum squallet.

Sztára —— pagus populosus multis *desertis*[1]) aedificiis, quae *nunc* iterum replere conantur *advenae* Rutheni et Slavi.

Vásárhely —— incolis mixtis, potioribus Ruthenis, partim priscis, partim *advenis.*

Ohradzanský (V.) okres:

Rákócz[2]) cum praedio Ritsejő —— incolis paucioribus —— Slavis et Ruthenis, *coloniae novae;* olim ab Hungaris insidebantur, iisque *partim emortuis, partim dilapsis* aegre unus alterve restat.

R. 1689 obrátil se A. Szirmay k stolici s žádostí, aby byli osvobozeni na 3—5 let od všelikých daní ti sedláci, kteří se usadí v obcích Nacina Ves (Nátalfalva)[3]) (IV. okr.) a Suchá[4]) (V. okr.), *docela zpustlých* v době předchozích zmatků.[5])

Stropkovský (VI.) okres:

Krizslyócz[6]) —— olim *diu desertus stetit* neque postea a pluribus colonis, quam *uno*, incolebatur, huic tamen accessit *unus vel alter*, qui pagellum instruunt.

Šarišská stolice.

V Sekčovském (V.) okresu: Ondrejova[7]) est praedium seu locus *desolatus.*

Abaujvárská stolice.

Podle Lexiconu není v ní žádná ruská obec, Bél však připomíná několik, ve kterých se usadili nedávno Rusnáci buď samotní nebo s lidem jiné národnosti:

Processus Cserehátiensis:

Gadna —— antea Hungaros aluit, jam *convenas* Ruthenos illis deficientibus in supplementum accepit. Habet sacram aediculam, quam Czerko, Slavi Cyrkew dicunt.

---

[1]) V manuskriptu: *desertus.*
[2]) Podle L. slovenská obec.
[3]) Podle L. slovenská obec.
[4]) Podle L. ruská obec.
[5]) Adalékok Zemplén vármegye történetéhez, II, 1897, str. 143.
[6]) Schází v Lexiconu.
[7]) Podle L. ruská obec.

Kány — — Ruthenica est colonia, frequens et copiosa; *convenae* sunt omnes, ritu graeco rem sacram facientes.

Kéty — — diu *incultus* jacuit, *anno* demum *1724*, heri Nicolai Szemere providentia, Ruthenis ad colendum permissus.

Perecse, *consimilis priori* (Kány) cum incolis, tum agri qualitate.

Processus Füzériensis:

Bologd, A. et A. Mislye, Olsva — singulorum indigenae quidem Hungari sunt, *convenae* Slavi, Rutheni ac Poloni etiam.

Processus Szikszoviensis:

Arka — incolae *convenae* sunt, ex Hungaris, Slavis et Ruthenis permixti.

Torňanská stolice.

Ve východní části stolice v Horním okresu, téměř na hranicích Abaujvárské stolice, ve dvou obcích podle Lexiconu „viget lingua ruthenica et slavonica“: Hačava (Falucska, dříve Bagnerhay, Bognárvágás) a Horvatik (Horváthi). V Hačavě je nyní většina Slováků, Horvatik pak je slovensko-maďarský.

Hačava, jak to ukazuje její dřívější jméno, užívané ještě v XVIII. stol.,[1]) byla osada s počátku německá.[2]) S přestávkami připomíná se v Conscriptiones dicales XVI. a XVII. stol., Horvatik pak vznikl teprve kolem r. 1696: „Haec possessio *noviter* incoli coepit, habet terram sterilem“.[3]) Slovanský živel v nich žil, soudíc podle jmen sedláků, již koncem XVII. a poč. XVIII. stol. Rusnáci se usadili podle Bidermanna v Hačavě kolem r. 1730, potom pak pronikli i do Horvatiku.[4])

Ugočská stolice.

Všechny níže jmenované obce jsou podle Lexiconu ruské:

Čedreg. R. 1696: *totaliter deserta,* agros illius nemine excolente.[5]) R. 1715: Quoniam (incolae) — — a *duobus* solum *annis* locum hunc, *a viginti circiter annis desertum,* inhabitare coepissent, — — et intuitu miserrimae conditionis incolarum — — comitatus trium annorum respirium eis indulsit.

---

[1]) Korabinszky, Geogr.-historisches und Produkten-Lexikon von Ungarn, Pressburg, 1786.

[2]) Bidermann, Op. c., I, 11.

[3]) Conscr. dic., t. 46.

[4]) Op. c., I, 70, pozn. 1.

[5]) Conscr. dic.

Jsou v něm: 1 colonus, 2 inquilini. R. 1720: 1 colonus, 1 inquilinus.[1])

Krivý (Kirva). R. 1715: *Anno* duntaxat *praeterito* locum hunc incolae inhabitare coeperunt — 1 colonus, 3 inquilini. R. 1720: Licet quidem possessio haec *de novo ante sex annos* populari coepisset, verum quia ob Tartarorum excursionem[2]) *iterum desolata* mansisset, ideoque *praecedenti anno noviter* repopulari coepisset — 4 coloni.[3])

Čornata (Csarnatő). R. 1715 — 21 coloni, 4 inquilini. R. 1720: Incolae, in priori conscriptione connotati, partim per Tartaros abducti, partim per dominos terrestres priores in Marmatiam intercepti fundique eorum ad eosdem devoluti et *per nominem excoluntur.* Někteří se patrně vrátili, krom toho přišli i noví obyvatelé — v Conscr. tabella: 7 coloni, 1 inquilinus, 1 advena; jména sedmi nalézají se i v Conscr. r. 1715.[4])

Kirihaza (Királyháza). Podle Conscr. r. 1696 v ní nebylo žádných sedláků, jenom panská čeládka: „Hic, praeter servitores dominorum, *nullus rusticus*, tantummodo curiae dominorum magnatum reperiuntur".[5]) R. 1715 v ní 3 coloni, 6 inquilini.[6])

Pobyt Maďarů v Kirihaze na počátku XVIII. stol., kteří se potom vystěhovali, zaznamenává Szirmay: Királyháza — — (incolae) a. 1712 habebant etiam, Helveticae confessioni addicti, suum hic ministrum et Oratorium — —, qui a. 1727 sponte decesserunt.[7])

Hrebľa (F. Karaszló) na hranicích Berežské st.: R. 1696: Haec portio, quae spectat ad comitatum Ugocsa, est *totaliter deserta, terras illius nemine excolente.*[8]) R. 1715 jsou v ní 7 coloni, r. 1720 — 9 coloni, 1 inquilinus.[9])

Heteňa (Hetény) — — incolae Rutheni — — *olim Hungari*, quia a. 1709 *Praedicans* Helveticae Confessionis in Hetény — — nominatur, 1751 ab exercitio ministerii sui inhibitus.[10])

Sabolčská stolice.

O přestávkách v trvání obcí (Nyír) Béltek a Pilis viz výše. Podle Béla: Béltek — — *haud pridem* incolis ob tem-

---

[1]) Conscriptiones ann. 1715 et 1720.
[2]) R. 1717.
[3]) Conscr. ann. 1715 et 1720.
[4]) Ib.
[5]) Conscr. dic.
[6]) Conscr. ann. 1715 et 1720.
[7]) Notitia com. Ugochiensis, 141.
[8]) Conscr. dic.
[9]) Conscr. ann. 1715 et 1720.
[10]) Szirmay, Op. c., 133.

porum iniquitatem *diffugientibus desertus penitus.* Podle popisu r. 1715 v něm přece je 14 coloni, r. 1720 — 21 coloni; jména 10 sedláků v obou popisech se opakují. Možná ovšem, že se vystěhovali po r. 1720.

Pilis — — *nuper* a Ruthenis coli coeptus, paucioribus pro agri portione, quae angusta est et arenosa. R. 1715 jsou v něm 3 coloni (s ryze maďarskými jmény), r. 1720 — 11 coloni (jména jich obzvláště maďarská). Nemyslíme ovšem, že by se byl zde dopustil Bél chyby: *nuper* se může vztahovati i na r. 1715, maďarská pak jména, jak jsme na to ukázali, mohli míti i Rusnáci, potomci Maďarů poruštěných v ruských stolicích.

Gelse[1]) — — viculus, a Ruthenis *non ita pridem* habitari coeptus.

Karász[1]) — — hoc unico infelix, quod a *vagabunda* Ruthenorum plebe insideatur.

Bač-Bodrogská stolice.

Na počátku XVIII. stol. Kirestur (N. Keresztúr, Bács Keresztúr)[2]) a Kocura (Kuczura)[2]) byly čistě srbské, o čem svědčí jména sedláků v popisech r. 1715 a 1720.[3]) Neví se, kdy a kam se Srbové vystěhovali. Možná, že to bylo po povstání Pera Segedince r. 1736,[4]) pravděpodobněji však za doby stěhování Srbů do Ruska r. 1751—1753 pod velením po prvé Chorvata a Tökölyho, potom Ševiče a Preradoviče.[5])

Lépe je objasněna otázka o době ruské kolonisace.

Podle podání obyvatelů Kirestura přišli tam jejich předkové v polovici XVIII. stol. po prvé ze Zemplínské stolice, potom z Makova (Makó).[6]) Dokumenty to úplně potvrzují.[7])

Kirestur byl Srby téměř docela opuštěn. Roku 1744 přišli do „pusty“[8]) Kirestura první ruští přistěhovalci ze Zemplínské st. a z Makova.[9]) Podle jiných údajů byl Kirestur osídlen r. 1748.[10]) Horváth dovozuje na základě dokumentů

---

[1]) Podle L. obě obce jsou maďarské.

[2]) Kirestur podle L. ruská obec, Kocura srbsko-ruská.

[3]) Viz Mat., VI, 323—324.

[4]) S. Pavlović, překlad spisu Picot, Les Serbes de Hongrie, N. Sad, 1882, 121—122.

[5]) Op. c., 138—139.

[6]) Hnaťuk, Rus. oseli v Bačci, 5—6. Makó Čanádské st.

[7]) Bács-Bodrog vármegye egyetemes monografiája, Zombor, 1896.

[8]) Puszta, praedium, Meierhof bez stálého obyvatelstva.

[9]) Bács-Bodrog monografiája, II, 406.

[10]) Op. c., II, 198.

stoličného archivu, že přistěhování Rusnáků náleží do roku 1751.[1])

Všechny tyto poznámky jsou, zdá se, stejně hodnověrné. Kirestur, jakož i Kocura byly osídleny osadníky ne najednou, nýbrž postupně v l. 1744—1751. R. 1763 byl v Kiresturu, *nové* osadě, již velký počet ruských uniatů: „Im J. 1763 — — die *neue* Possession Keresztúr fand (Hofkammerrath) Cothmann von unirten Ruthenen *zahlreich* bewohnt.“[2]) Z Kocury, ačkoliv též zpustlé, přece se všichni Srbové nevystěhovali. Ještě r. 1751 byla v ní srbská pravoslavná fara, k níž náleželo 65 domů.[3]) Kocura byla osídlena ruskými (i maďarskými) přistěhovalci z Boršodské st. po prvé r. 1765, po druhé r. 1767 a možná že ještě i r. 1768.[4]) Srbové později *Kocuru* úplně vyklidili. R. 1773 tam již nebylo žádného Srba, jenom Rusnáci s malým počtem Maďarů.[5])

Mnohé z výše uvedených citátů jsou zajímavy i s jiné stránky: svědčí o tom, že se v první polovici XVIII. st. ruský živel prostíral na Dolní zemi mnohem dále, než později:

V jižní, nyní maďarské části Zemplínské st.[6]) obývali podle M. Béla:

Rutheni — Bély, Cséke, Olaszi, Polyán.

Hungari et Rutheni, Rutheni et Hungari — Agárd, Bacska, K. et N. Bári, F. Bereczky, N. Géres, Hotyka, Káros, Király Helmecz, Koponya, Örös, Szerdahely, Vitány.

Slavi et Rutheni — Ladmócz.

Hungari, Slavi, Rutheni — Botyán, Cselej, Bodrog-Keresztúr, Kisfalud, Liszka, Vajdacska, Újhely (Sátoralja).

Hungari, Slavi, Rutheni, Poloni — Sz. Mária, Zétény.

Možná, že nějaký počet Rusnáků žil i v těch obcích, kde jsou podle Béla incolae mixti, nebo kde u něho není označena národnost obyvatelů: Dámócz, K. Dobra, Kövesd, Leányvár, Perbenik, K. et N. Rozvagy, Szinyér, Szolnocska. V Pars generalis Notitiae com. Zempliniensis praví alespoň Bél, že v této části stolice jsou čistě maďarské osady velmi řídké, že Maďaři jsou pomícháni se Slováky, Rusnaky a Poláky.[7]) Výjimkou

---

[1]) Horvath J., Bácska népesedése a török hodoltság után (v A Bács-Bodrog megye történelmi társulat évkőnyve, Zombor, XXI, 1905, 7.).

[2]) Czoernig, Ethnographie, III, 13.

[3]) Dudás, Szerb parochiák v A Bács-Bodrog m. évykönyve, VII, 1891, 85.

[4]) Bács-Bodrog monografiája, l. c.

[5]) Věstník dl'a rusinov Austrijskoj deržavy, 1852, No 44.

[6]) V Tokajském (I), Pobodrogském (II) a v části Ujhel'ského (III) okresu.

[7]) Viz výše str. 416.

jsou Cigánd a Karád: „Equidem Czigánd atque Karád vix alii incolunt, praeter Hungaros, sed eos a commixtione nil aliud liberat, quam quod loco habitant tam abstruso tamque difficili,[1]) ut nemo vel accedere alius, multominus miscere cum ipsis velit, alioquin hi etiam sensim paulatimque incipiunt collabi."

V Abaujvárské st. obývali podle Béla:

Rutheni — Gagy-Apáthi, Kány, Kelecsény, Kéty, Mikóháza, Perecse, Szolnok.

Rutheni et Hungari — Gadna, Radvány.

Slavi et Rutheni — Új-Szállás.

Hungari, Slavi, Rutheni — Arka, Encs, Fony.

Hungari, Slavi, Rutheni, Poloni — Bologd, A. et F. Mislye, Olsva.

V Sabolčské st. jsou podle „Series locorum portalium a. 1720"[2]) z následujících obcí[3]):

a) čistě ruské: *(Nyír) Béltek*, Bully, Keres, *Pilis*, *(Mária) Pócs*, Szabolcs, Timar, Újfalu;

b) skoro úplně ruské: Balsa (praeter unum alterumve), Gelse (praeter duos homines), Karász (praeter 3 vel quattuor colonos), *Ér-Kenéz* (praeter tres);

c) s ruskou většinou: Ajak, Aranyos, Bessenyöd, Levelek, Lövő-Petri, Napkor, Rácz (Új) Fehértó, Thass, Viss, Zalkod;

d) z polovice ruské: Bakta-Lorántháza, Piricse;

e) s ruskými menšinami: *Gyulaj* (in tertialitate), Gyüre (certa particula), N. Kalló (in sextalitate), Mándok (pars aliqua), Mihálydi (in quartalitate), Pálcza (pars aliqua), Petneháza (in tertialitate), Pócs-Petri (in tertialitate), Tét (tres vel quattuor).

Podle poznámky stolice na konci „Series" byli tito Rusnáci nejubožejší, přistěhovalou a ještě ne zcela usedlou částí obyvatelstva, byli, jak to říká Bél, „plebs misera et vagabunda".[4]) V Consriptio a. 1720 mají i v obcích, které jsou podle popisu

---

[1]) Obě obce leží uprostřed močálů.

[2]) „Series" byla sepsána na vyzvání úředních konskriptorů samou stolicí a vložena v úřední exemplář conscriptionis a. 1720. (Státní archiv v Budapešti.)

[3]) Ležatým písmem označujeme obce podle Lexiconu ruské.

[4]) „Quarum (possessionum) seriem, ex antiquis regestis et protocolis excerptam — —, respectu possesionum pro moderno rerum statum populosarum, sed ob libertinorum Ruthenorum et Valachorum, partim erga conventionem dominorum suorum terrestrium pro placito sibi temporis spatio taxam dantium liberamque expleto tempore nutui suo captam transmigrationem habentium, partim vero diurno labore obstrictorum atque licitum abitum, *inhabitationi, depopulationi* expositarum — — accomodatam esse adtestamur."

úplně nebo převážně ruské, téměř všichni sedláci maďarská jména.[1])

Podle Béla jsou z těchto obcí ruské: Ajak, *(Nyír) Béltek,* Bully, Gelse, Karász, Napkor, *Pilis*, Szabolcs, Tass, Timár a Viss; kromě toho ještě Nyíregyháza a Pazony; v Kenézlő — Hungari et Rutheni.

Bidermann připomíná ještě ruské osady v stolicích Biharské, Boršodské a Torňanské.[2])

Později se noví ruští osadníci přestěhovali jinam, aneb, a to nejčastěji, pozbyli jsouce obklíčeni jinojazyčným obyvatelstvem *ruské národnosti,* ale udrželi ve větší neb menší míře „ruskou víru".

Přistěhovalci mohli tím snáze přijíti o svou národnost, že na počátku XVIII. st. mnohé obce byly velmi málo lidnaté — sedláci se často počítali na jednotky.[3])

Vláda, která všemožně povzbuzovala immigraci z ciziny, nemohla se jistě chovati příznivě k těkání vlastních příslušníků, ačkoliv podporovala stěhování do zpustlých býv. tureckých krajů. Takové těkání, rozumí se, bylo velmi nevhod i stolicím, i pánům-statkářům.[4])

Proto počala později i vláda, stolice i statkáři činiti opatření proti stěhovavosti, a samo obyvatelstvo přivykalo v druhé

---

[1]) Viz přílohu No 5 (Mat. VI).

[2]) Bidermann, Die ungarischen Ruthenen: „Die fluktuirenden Volksmassen (der Ruthenen) ergossen sich damals (po povstání Františka II. Rákócsyho) über die vom Kriege verheerten, menschenleeren Gebiete des Abaujvarer, Tornaer, Zempliner und Borschoder Komitats, breiteten sich in Ugocsaer Komitate aus und drangen als haushältige und lenksame Leute von allen verständigen Grundherrn freudig bewillkomt, bis tief in die Ebene des Szabolcser und Biharer Komitats vor (II, 70—71; přesné údaje jsou v poznámkách k těmto stranám).

[3]) Bél zaznamenává nepatrnost počtu sedláků v některých obcích Zemplínské st.: v I. a II. okresech coloni pauci, pauciores — v N. Kővesd, Sz. Mária, Olaszi, Örös, Szinyér, Szomotor; N. Géres — vicus exilis; Agárd — 8 aediculae, Bély — vix 9 coloni, Leányvár — 3 vel 4 aediculae. Podle popisů r. 1715 a 1720 v těch okresech bylo r. 1715 z 65 obcí v 10 obcích po 1—2 selských dvorech, ve 13 — po 3—5, v 23 — po 6—10; r. 1720 v 14 — po 2—5, v 26 — po 6—10. V Ugočské st. r. 1715 z 61 obcí bylo ve 4 obcích po 3—5 dvorech, v 19 — po 6—10; r. 1720 z 49 obcí v 4 — po 2—5, v 15 po 6—10. V Sabolčské st. r. 1715 ze 127 obcí bylo v 18 po 2—5 dvorech, v 37 — po 6—10; r. 1720 z 131 obcí v 13 po 1—5 dvorech, v 34 — po 6—10 atd. Třeba ovšem pamatovat, že v popisu r. 1715, zvláště pak r. 1720 nejsou zaznamenány chudobnější vrstvy poplatného obyvatelstva; viz přílohu No 4 (Mat. VI, 295, pozn. 3, 302).

[4]) M. Bél, Notitia com. Szabolcsensis; po poznámkách o náchylnosti ruského lidu k těkání, Bél dodává: „Illi (heri) annuo reditu aut tributariis eorum operis frustrantur, haec (provincia) praestando censui, qui publice imperatur, impar redditur, quando, quos in censum retulit, vicos, cum is percipiendus est, vacuos incolis inanesque deprehendit; id, quod inter calamitates — — referendum omnino est."

polovici XVIII. st. pomalu zase usedlému životu. Po r. 1773 se podobná hromadná přesídlení vůbec nevyskytují.

Takové jsou údaje a úvahy, které nás přivedly k názoru vyslovenému na počátku našeho nástinu. Názor ten není v podstatě nový, neboť byl vysloven, ovšem, bez jakéhokoliv důkazu, již I. I. Sreznevským v rozpravě „Rus uherská“, která byla předložena v zasedání Geografické Společnosti 29. září r. 1851:[1]) „Je pravda, že i vně (souvislého ruského území) jsou v Uhersku ruské osady, ale ty vznikly *z přistěhovalců pozdější doby* a leží roztroušeně v různých krajích“.[2])

V 60. letech předešlého století sebral Bidermann[3]) značný materiál a vypracoval důvody pro tento názor, a jeho práce užívají hojnou měrou i pozdější maďarští učenci.

Dovolíme si ještě dotknouti se etnografických poměrů karpatského území XVII.—XVIII. st. vně Dolní země, zejména ve střední a severní části Zemplínské stolice.

V našem spise „Hranice uhroruské řeči r. 1773“ je dokázáno, že rozsídlení národností v Zemplínské st. bylo v dobu Lexiconu, obecně vzato, téměř totéž, jak i r. 1910.[4]) Máme v rukou kopii maďarsky napsané „Specificatio bonorum, ad Dominium Homonna spectantium“, XVII. st., bez roku.[5]) V této „Specificatio“ je m. j. zaznamenána národnost sedláků ve víc než stu obcí střední a severní části Zemplinské st. Uvedeme z ní výtahy v českém překladě:[6])

„Seznam obcí v Krajně (Krayina), patřících do Humenného (Homonna), a stojících pod krajníky (krainik) okresů (processus), po pořádku:

Orozzsagh (Rus, Rusové): 1. *okres* (járás) *krajníka Andras Zaiachko*—Chertesz (Čertižne), Habura, Borow, Palotta, Vidrány, Kalino (Kalenov), Mezeó-Labarcz, Nijago, Rokitto (Rokitov Humeňanský), Krasnibrod, *A. Chiebenie (Čabiny Nžn.), F. Chebenie (Čabiny Všn.), Chabalocz (Čabalovci), Virava, Olsinko, Vilag, F. Jablonka, *Telepocz, Rakitowecz (Rokitov Zbudzký), Hostovicza; 2. *okres krajníka Hricz Kluchka* — Klanicza (Ko-

---

[1]) Vytištěno v „Zápiskách Geografické společnosti“, 1851, kn. I.

[2]) Op. c., 7.

[3]) J. Bidermann, Die ungarischen Ruthenen, ihr Erwerb und ihre Geschichte, Innsbruck, I, 1862, II$_1$, 1867.

[4]) Mat., VI, 83—88, 120—133.

[5]) Státní archiv v Budapešti, Urbaria et conscriptiones, fasc. 31, No 15.

[6]) Názvy obcí uvádíme přesně podle originálu podávajíce v závorkách slovanské formy jen v těch případech, kdy by se mohlo vyskytovati nějaké nedorozumění. Hvězdičkou označujeme obce, scházející v Lexiconu: *Telepocz, otazníkem — obce, které jsme nemohli najít na mapách a které podle všeho zanikly již v XVIII. stol.: Rozgiel (?). Slovenské neb ruské formy názvů je velmi lehko ustanoviti podle „Abecednoho soznamu mien“ v „Soznamu miest na Slovensku“, Bratislava, 1920.

lonica), *Topolia, Kolbasso, Ruzka, Polena, *Zmerekocz (?), Prizlup, Ladomer, Zwiala (Zvala), Oztroznicza, Ztarina, Jallowa, Sztakcheny, Pczioljna, Chiukalocz (Čukalovci), Parihusocz, Kalna, *Roztoka (t. j. Kalna Rostoka), Polianka (jistě Nechval'), Pichnye, Zubna, Zmelnik (Smol'nik), *Kriwa (?), Rovnina (Runina); 3. *okres krajníka Hricz Inoczy* — *Inocz, *Ztezna (?), Bisztra (Bystroje), *Smugicz, Dubrawa, Hrabocz (Hrabovec), Ztriócz (Strihovec), Hrabo Roztoka. — — Ublia takéž sem patří, ale je přidělena do Ungváru."

Dále mezi slovenskými obcemi v „*druhém okresu zemřelého krajníka Istwan Nemet* – Zuchoo (Sukov), Roskocz (Roškovci), Repeó, Ilyka (Ol'ka Stropkovska), Kriwa (Ol'ka Kriva) — těchto pět obcí — Rus (Oroszsagh)."

Všechny tyto obce jsou i podle Lexiconu i v XIX.—XX. st. ruské.[1]) Hranice souvislého ruského území této části stolice byly tudíž i v *XVII. st. právě takové, jak v 70. letech XVIII. i v XIX.—XX. stol.*

S druhé strany obce i dnes i podle Lexiconu slovenské jsou slovenské též i podle „Specificatio":

Tootsagh (Slovenstvo, Slováci): 1. *okres krajníka Mathe Koskoczy* — Koskocz, *Jeblonya, Kriva, *Hankocz, Lubisse, Veliepolia, Udwa, Keórtvelyes (Hrušov Všn.), Rowna, *Agydocz (Adzidovce), Papinna, Kohanocz, Bella (Bělá Cirocká), *Hozzumezeo (Dlhé Zbudské), Modra, N. Kemencze (Kamenica), K. Kemencze (Kamienka), *Helmeczke (Chlumec), *Jeszeneó, Laczfalva (Lackovce); 2. *okres zemřelého krajníka Istwan Nemet* — Totság: *Hrubo, Zopkócz (Sopkovce), *Baskocz, *Chernina (Černina), *Jankocz, F. Ladiskocz, A. Ladiskocz, Lukachiocz, *Vitesocz (?), *Jasinocz, *Karna, *Geregenye (Ohradzany), Volova, *Grosocz, Mislinie, Zawatka, Topolioka, Lezkocz, *Hegedwsfalva (Hudcovce), Szalubina (Žalobina), *Behanocz (?), Matthiasocz.

Dále obce, podle Lexiconu, ruské: Hažina, Pčiče, Porubka, Humeňanský Brestov, Pakostov, Petrovci (Orosz-Petrócz), Štefanovci, Turcovce a scházející v Lexiconu Dedašovci jsou podle „Specificatio" slovenské. Z těch obcí jsou podle hodnověrných údajů XIX. a XX. st. ruské Dedašovci a Štefanovci, slovensko-ruské Pakostov a Petrovci, slovenské pak Hažina, Pčiče, Porubka, Humeňanský Brestov a Turcovce.

Kromě posledních 9 obcí bylo tedy slovenské území podle

---

[1]) Nechvaľ-Polyanka a Michajlov jsou podle Lexiconu slovenské; údaje Lexiconu o těchto dvou obcích jsou velmi pochybné (Mat., VI, 123, 126).

„Specificatio", *v XVII. st. totéž, jako od konce XVIII. do počátku XX. st.*

Docela jiný obraz této části Zemplínské stolice nalézáme v Notitia M. B é l a, který psal na základě zpráv z 20tých—30tých let XVIII. st.[1]): ne jenom severní pásmo stolice je čistě ruské, nýbrž i téměř celá střední část Zemplína je osídlena ruskými obcemi: Rusnáci bydlí v celé řadě obcí buď samotní, buď spolu se Slováky neb Maďary.

Slovenských ostrovů na souvislém ruském území podle B é l a není. Kromě smíšených S t r o p k o v jsou ostatní s nimi sousedící obce B r e z n i c a, B r e z n i č k a a H o č a podle Lexiconu slovenské, podle Béla ruské.

Ojedinělé podle Lexiconu obce slovenské: T u r i a n y, R u s k á B i s t r a,[2]) M i c h a j l o v a N o v o s e l i c a jsou podle Béla také ruské.

Uvádíme dále obce ruské a smíšené podle B é l a, v střední — podle Lexiconu a později — po výtce slovenské části stolice:

1. Na pravém břehu ř. Toplé, na hranicích Sarišské st., počínaje od severu[3]): Bisztra,[4]) Feketepatak, Hermány, **Rudlyó**, Sókut, Vehécz, (Varannó Csemernye), Porubka,[5]) **Dávidvágás**, **Szacsur, **Czábócz**, **Polyánka,[6]) **Sztankócz**,[7]) **Kereple**,[8]) Bacskó,[9]) Visnyó,[10]) ***Tussa, ***Tussa-Újfalu, (***Hór), (**Kupony), **Tarnóka**,[11]) **Gálszécs,[12]) *Kohány, ***Gerenda, ***Miglész, Zebegnyő,[12]) ***K. et ***N. Azár, ***Szécs-Kerezstúr**, ***Pelejte, (***Egres), **Cselej, **Magyar Izsép, **Terebes,[12]) ***Hardicsa, **Kolbása**, ***Kelecsény, **N. Kazmér, **Vitány,

---

[1]) Možná že i z doby o něco dřívější. Viz výše str. 422.

[2]) Aediculae nonnulae Ruthenorum.

[3]) Značky: **název obyč. tiskem** — osada ruská neb smíšená podle B é l a, slovenská neb maďarská podle Lexiconu — Vehécz; **název tučně sázený** — osada ruská i podle B é l a i podle Lexiconu — **Czábócz; název bez hvězdičky** — osada podle B é l a čistě ruská: Bisztra, **Rudlyó; název s 1 hvězdičkou** — osada podle B é l a s ruskou většinou: *Garány; **název s 2 hvězdičkami** — Rusnaci tvoří podle B é l a jenom část obyvatelstva, někdy nepatrnou menšinu: **Szacsur; **název s 3 hvězdičkami** — coloni mixti, natio mixta podle B é l a: ***Tussa, (***Hór); **název v závorkách** — osada, která schází v Lexiconu: (Csörgő), (**Mérnik). Paralelné slovanské názvy v. dále.

[4]) In ripa Topla pagus oblongus, sed rarioribus tuguriis Ruthenis.

[5]) Incolis paucis Ruthenis.

[6]) Pagus exilis.

[7]) Par priori (Kereplye) solo, situ et incolis, Rutheni enim et isti sunt.

[8]) Pauculis colonis Ruthenis.

[9]) Viz výše str. 424.

[10]) Incolis paucis et egenis nationis Ruthenicae.

[11]) Incolunt (pagum) Rutheni, pauci numero egenique.

[12]) Viz výše str. 415.

***Gercsely, (Csörgő),[1]) ***Kasó,[2]) *Garány,[3]) *Bodzás-Újlak, *Czéke, (**Kizste).[4])

2. Mezi ř. Toplou a Ondavou, taktéž od severu: Dobra, (***Petkócz), (***Mogyoroska), (Kvakócz), (Mihályko), ***Tót Izsép, **Tót-Kajna, ***Benkócz, (**Mérnik), (***Tót-Jesztreb), **Orosz-Kazmér,**[5]) **Szedliszke, Komorócz, (Csicsóka),[6]) Magyar Krucsó, **Majorocska, (***Henczócz), (Kölcs-Hosszumező).

3. Mezi ř. Ondavou a Laborcem jsou z osad ruského výběžku na jih podle Béla ruské jen:

Orosz-Petrócz, Pakasztó a Rafajócz; v Holcsikócz — coloni Slavi Catholici, aliis mixti; F. et A. Szitnicze, Kosarócz, Gyapalócz, Giglócz — slovenské; Turczócz a Stefanócz — schází u Béla.

4. Na východě stolice protahuje se od souvislého ruského území v úvodí ř. Laborce a mezi Laborcem a Ondavou po rovnoběžku Mihaľoveckou pruh ruských a smíšených osad, počínaje od **Papiny, Nechvál-Polyánky a **Sniny: **Zubna,** (Agyidócz),[7]) (Dedasocz), **Maskócz,** Hrussó t. j. F. Körtvélyes, Szopkócz, (**Karna), (**Homonna), **Peticse,**[8]) Porubka, **Leszkócz, **Topolóka, (**Hegedűsfalva), (**Kladzany), **Kucsin, (**A. Hrabócz), **Őrmező, **Sztára, **Possa, (***Mark-Czemernye), **Nátafalva, (**Izbugya), (**Petrócz), **A. Körtvélyes, **Leszna, **Rákócz,[9]) **Szucha, *N. Mihály.[10])

Ruské a rusko-slovenské území obsahuje, tudíž, od R. Kaźimira do Rakovce (V. okr.) oba břehy ř. Ondavy.

5. Na jih od Michaľovec leží odloučeněji *Vásárhely[11]) a (*Banócz)[12]) a ještě dále na jih, k severu od Butka — (**Gataly).[13])

---

[1]) Viz výše str. 424.

[2]) Paucioribus colonis, quamvis et his mixtis vix uno alteroque Hungaro reliquo.

[3]) Septenis constans aediculis Ruthenorum, oun alteroque Hungaro permixtorum.

[4]) Viz výše str. 424.

[5]) Incoli pauci.

[6]) Incolae pares (jak v Orosz-Kazmér).

[7]) Pauculis Ruthenis catholicis.

[8]) Gesén t. j. Hažina — Slavi catholici.

[9]) Viz výše str. 425.

[10]) Viz výše str. 424.

[11]) Incolis mixtis, potioribus Ruthenis.

[12]) Incolis maxima parte Ruthenis.

[13]) Pro pohodlnější orientaci uvádíme v pořádku našeho textu seznam slovanských názvů, když jsou příliš odchylné od maďarských názvů u Béla: Feketepatak—Čierné, Sókut—Soľa, Varannó Csemernye—Čemierné Vranovské, Dávidvágás—Davidovo, Kereple—Kraviany, Tussa—Tušice, Tussa-Újfalu—Nová Ves Tušická, Gálszécs—Sečovce, Gerenda—Hriadky, Miglész—Meglisov, Zebegnyő—Zběhňov, K. et N.

Čistě slovenské jsou tudíž podle Béla jenom: nevelká část ve středu stolice od Všn. Sitnice na severu do Tovarňanské Polanky na jihu a od Giglovec na západě do Slov. Krivé na východě, a také jihovýchod stolice na jih od Michalovec, kde jsou, vyjma Trhoviště, Banovce a Hatalov, všechny obce slovenské, slovensko-maďarské a maďarské.

Není nikterak možno připustiti takové množství chyb u velmi svědomitého Béla, tím více, že on slova Ruthenus vůbec neužívá ve smyslu „člověka ruské víry“ a nenazývá tak Slováky-uniaty. Nezbývá nic jiného než uznati, že ruský živel v Zemplínské stolici zabíral skutečně v dvacátých a třicátých letech XVIII. st. mnohem větší prostranství než později.

Zběžný pohled na mapu p. Tomašivského[1]) potvrzuje úplně údaje Bélovy: právě na západě stolice, na pravém břehu ř. Toplé, pásmo slovenských uniatských obcí jde jižněji Trebišova a spojuje se přes Pošu s uniatsko-slovenským územím mezi Starou a Michalovci. Podle této mapy se nyní čistě slovenské území ve středu stolice zvětšilo; Rusnáci se netoliko poslovenštili, nýbrž vzdali se i „ruské“ víry a tito „sloviaci“, katolíci a luteráni přetrhli ruský pruh na západě, takže Zemplínské slovenské území se spojilo s Šarišským. Právě tak se posunulo i slovenské území na jiho-východě stolice na západ a severo-západ (v údolí ř. Toplé a Ondavy).

Domníváme se, že tato ruská kolonisace středního Zemplínu přišla k místu právě v prvních desítiletích XVIII. st.

Ačkoliv se turecké náběhy dotýkaly jenom jižní části stolice, přece pustošily vojny a vnitřní rozbroje úžasně celé její prostranství.[2])

Zemplínská stolice, jedna z nejrozsáhlejších v někdejším Uhersku, byla podle popisů r. 1715 a 1720 velmi málo obydlena. Podle popisu z r. 1715, velmi důkladného, jsou v každé

Azár—M. a V. Ozorovce, Szécs-Keresztúr—Križovany, Pelejte—Plechovice, Cselej—Čelovce, M. Izsép—Žipov Uhor., Terebes—Trebišov, Czéke—Cékov, Mogyoroska—Skrabské (?), Tót Izsép—Žipov Slov., Csicsóka—Čičava, Kölcs-Hosszúmező—Dlhé Kolčové, Szinna—Snina, F. Körtvélyes—Hrušov Všn., Homonna—Humenné, Petice—Pčiče, Hegedüsfalva—Hudcovce, Őrmező—Stražské, Márk-Csemernye—Čemierné Pusté, Nátafalva—Nacina Ves, Izbugya—Zbudza, A. Körtvélyes—Hrušovik, N. Mihaly—Michalovce, Vásárhely—Trhoviště, Gatály—Hatalov.

[1]) St. Tomašivský, Etnografična karta Uhorskoi Rusi (Sborník statí po Slavjanovědění, Spb., III, 1910).

[2]) Szirmay, Notitia historica, Notitia topographica, passim. Viz taktéž Acsády, Magyarország népessége, passim. Západní stolice touto dobou méně utrpěly.

téměř obci — často ve velkém množství — zpustlé domy, zpustlé selské příděly.[1])

Po Satmárském míru r. 1711, když se v Uhersku ustálil vnitřní klid, počalo se i z této zpustošené stolice stěhování na jih. Komisaři Nitranské stolice, kteří prováděli r. 1715 popis stolice Zemplínské, poznamenávají, že velmi často zpustlé domy nebyly rozbořeny, nýbrž poněkud zachovány, poznamenávají, že jejich obyvatelé opustili *nedlouho před tím* svůj domov. Do této doby náleží po našem mínění i počátek stěhování Rusnáků ze severní, ruské části Zemplínu do střední a jižní, a zároveň stěhování Rusnáků z Haliče, zvláště východní, na jejich místo a spolu s nimi dále na jih. Stěhování to trvalo i v následujících letech. R. 1720 se počet selských statků v stolici zvětšil o 35%.[2]) Od pozdějších desítiletí přesných údajů již nemáme.

Možná, že do téže doby patří i ruská kolonisace Sobranského okresu Užské st., na sever od silnice z Mihaľovec do Užhorodu. V této části stolice jest i podle Fényeše[3]) i nyní ve velmi mnohých obcích uniatská většina, což svědčí, že jejich obyvatelstvo bylo, jako v Zemplínské stolici, dříve nejen „ruské víry", nýbrž i ruské národnosti. Tato část Sobranského okresu je přímým prodloužením uniatsko-slovenského území Zemplínské stolice.

Ale tato rozvodněná ruská řeka, vystoupivší z břehů, zatopila jen nepatrnou vrstvou louky. Ruské osady byly velmi málo lidnaté.[4]) Je přirozeno, že se ruští sedláci, jak ti, kteří zde zůstali a netáhli ještě dále na jih, tak i ti, kteří nedávno přišli ze severu, dostali za krátko pod vliv Slováků, mezi kterými se usídlili; počet Slováků zvětšovali mimo to slovenští přistěhovalci ze západních stolic. Ve středním Zemplínu se počali „Rusnaci" již r. 1773 přiznávati za „Sloviaky", je-

---

[1]) Acsády, Op. c., III, 398—401 (maď. vyd.).

[2]) Viz výše str. 419, pozn. 3.

[3]) Fényes E., Magyarországnak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben. Pest, 1836—1840.

[4]) V Notitia Béla z výše jmenovaných 104 obcí jen o Bacskó stojí: copiosa colonia; v 13 ukázána jich malá lidnatosť: Agyidócz, Bisztra (Orosz), Bisztra (Tapoly), Csicsóka, Garány, Kásó, Orosz-Kazmér, Kereple, N. Mihály, Polyánka, Porubka, Rákócz, Sztankócz, Tarnóka, Visnyó. V severní, ruské části stolice: v Varihócz — plures familiolae, v Krusnica — 15 familiolae; pauci — v Köz. Csebinye, Pravrócz, Rokitócz, Roskócz, Vidrány; 1—2 sedláci v Orosz-Kajna, Krizslyócz, Polyena; kolem 5 — v Bresztó (Izbugya), kolem 7—8 — v Pritulyán, Puczák, Szálnik; kolem 10 — v Vojtócz a Zavada. V některých z těchto obcí r. 1715 a 1720 je označen ovšem větší počet sedláků, ale část jich mohla se po r. 1720 vystěhovat. Viz taktéž výše str. 431. pozn. 3.

nom v severních, hornatých krajích zůstaly ruské obce neposlovenštěné.

Jakmile vody opadly neb se vssály do země, objevily se znovu obrysy ruských břehů, jak trvaly během několika století.

Myslíme, že tento exkurs nebude považován za zbytečný, protože netoliko vnáší nový materiál do historické rusko-slovenské demografie, nýbrž potvrzuje také výše vzpomenutou pohyblivost obyvatelstva starého Uherska v první polovici XVIII. st.

Nechali jsme zde stranou osady, v nichž je přítomnost Rusů dokázána *dokumentárně*[1]) v XV. st. i dříve. Především je nutno *sebrati* všechna o nich svědectví, roztroušená po nejrůznějších pramenech. Nemyslíme však, že by se tyto osady [2]) mohly, při výše uvedených podmínkách dějinného života uherského, pokládati za nepřetržité *zbytky původního* ruského obyvatelstva, jež se zachovaly během věků. Podle našeho mínění byly to jednak *vojenské*, jednak *zemědělské kolonie*, založené buď vládou, nebo statkáři již v době historické.

Není zde též místa šířiti se o theoriích, kdy se vůbec usadili Rusové za Karpaty,[3]) a necítíme se dostatečně připraveni na definitivní odpověď. Dotkneme se dané otázky jen mimochodem.

Podle theorie, která byla nejvýrazněji vyslovena Kunikem[4]) a kterou sdílí též nová věda maďarská,[5]) Rusové jsou — kromě porůznu roztroušených ruských kolonií, které však vznikly už za doby maďarské — pozdější osadníci z XIII. až XIV. st. i z časů pozdějších. Tato theorie se zakládá především na tom, že není dokladů pro dřívější přebývání Rusů za Karpaty, za druhé na všeobecné úvaze, že „ruské“ jméno nemohlo proniknouti za Karpaty dříve, než se ujalo u východních *Slovanů*, ze kterých se utvořila *ruská* říše.

---

[1]) Viz, na př., Szirmay, Notitia com. Ugochiensis: „A. Karaszló — a. 1371 Briccius, capituli Varadinensis cantor, Karáz dictus, deductis ex Papfalu, vico Beregiensi, colonis insedit. Unde et nomenclatura pagi“ (str. 87).

[2]) Zrovna jako osady s názvy od kořene *rus* (Orosz, Rus, Reuss). Již sám název jich podle národnosti ukazuje spíše na *nové* přistěhovalce uprostřed původního cizojazyčného obyvatelstva. O těch názvech viz ostatně níže.

[3]) Bibliografie otázky u L. Niederle, Počátky Karpatské Rusi (Nár. Věstn. č. sl., XV, No 2, 1922, str. 24) a A. Bonkáló, Die ungarländische Ruthenen (Ungar. Jahrbücher, I_3, 1921, 217—219).

[4]) A. Kunik, Berufung der schwed. Rodsen Spb., 1844, s. 169.

[5]) Viz A. Bonkáló, Op. c.

Druhá theorie jest theorie *autochtonnosti* Slovanů *vůbec*, ve svých různých odstínech a modifikacích, užitá v daném případě na Slovany *ruské*.

Pro odůvodnění autochtonní theorie jest důležit především t. zv. „*jazyk země*“, t. j. topografická nomenklatura.

Myšlenka, jasně formulovaná Nadějdinem,[1]) je jistě neobyčejně správná a může přinésti bohaté ovoce: „První stránkou historie má býti zeměpisná mapa: má býti *netoliko* pomocným prostředkem, aby se vědělo, *kde* se co stalo, ale též bohatým archivem opravdových dokumentů, *pramenů*. — Se studiem mapy se má počínati i studium historie.“[2])

Ale badání o „jazyku země“ je práce neobyčejně těžká. „K tomu potřebujeme“, píše známý germanista, jenž se zabýval otázkou, spojenou se Slovanstvem,[3]) „především úplný zeměpisný slovník. Musí býti sestaven na základě co možná širokém; musí do něho býti pojat nejen seznam osad, ale i názvy míst a polí, hor a chlumů, dolin a roklí, jezer, bažin, řek, potůčků atd. atd. Jenom takový zeměpisný slovník poslouží za pevný základ pro další vývody.“

Takového slovníku pro Rusko není. Máme-li jej pro území od Karpat po Dunaj?

Ale není dosti na *nynějším současném* slovníku. Nutno ještě vyčerpat i starší místopisné názvosloví a spojiti je s nynějším. „Potřebujeme“, praví Naděždin, „předchozí práce o zeměpisné nomenklatuře, jež by postupovala od nynějších názvů k bývalým, starobylým, původním, skrze celou řadu změn, které ty názvy prožily“.[4])

Mimo to je při studiu jakéhokoliv území nutno prozkoumati *všecky* různojazyčné názvy jeho a nevybírati jenom ty, které mohou být vyloženy z *jednoho* jazyka, v daném případě, na příklad, ruského — jen tehdy dostaneme správný povšechný obraz.[5]) Jinak jest velmi svůdné vyložiti co nejvíce názvů, třeba s vytáčkami, právě z toho určitého jazyka.

Vůbec vyžaduje zacházení s topografickou nomenklaturou krajní ostražitosti.

---

[1]) Opyt istoričeskoj geografii russkago mira (Bibl. dľa čten., XXII, 1837, III).

[2]) Op. c., 27—28.

[3]) Th. Braun, K istorii gotho-slavjanských otnošenij.

[4]) Op. c., 35.

[5]) Srov. V. Jagić, recense spisu J. Filevičeva, Istoria drevnej Rusi: „Wenn diese Aufzählung (místních názvů slovanského kořene) beweishältig sein solle, so müssten daneben auch anderen Orts-, Berg- und Flussbenennungen, die offenbar kein slavisches Gepräge haben, mit aufgezählt werden, damit man das Verhältniss erkennt und auf diese Weise von der uralten, räthselhaften Beziehungen eine Ahnung bekommt.“ (Arch. sl. Phil., XIX, 1897, 235.)

Pronikavý duch Naděždinův předvídal kluzkost cesty a varoval před její nebezpečností. „Na základě nejmenší nepatrné shody zvuků, zakládající se nezřídka ještě na porušeném znění, (etymologie) spojovala nejneslučitelnější fakta, mísila doby, přeskakovala vzdálenosti.“ „Nikde nemůže býti tolik půdy pro libovůli, blouznění, vytáčky, jako při zvuku. Slovo jest zcela v naší moci. Jest bez záštity. Je možno na něm vynutiti jakýkoli smysl etymologickou torturou“.[1])

Zkoumání „jazyka země“ musí býti dílem *linguistů*, obeznámených vědecky se *všemi* jazyky, kterými se mluví nebo mluvilo na daném území, a to nejen v jejich nynějším tvaru, nýbrž i v minulém.[2]) Jinak jest tu pole pro naprostou libovůli.[3])

Linguista nespustí jistě se zřetele ani možnost vlivu *lidové etymologie* na místní názvy, neboť ona dává po svém smysl názvům cizího jazyka.[4])

Na slovansko-rumunském a slovansko-maďarském území se konečně naskytá ještě zvláštní nebezpečí: názvy, znějící slovansky, mohly být dány *ne* od Slovanů, nýbrž i *od Rumunů* a *Maďarů* ze zásoby *slovanských kořenů v jejich jazycích.*

Bojíme se ovšem velmi, že „jazyk země“ neposkytne náležité pomoci pro zjištění, jaká část území od Karpat po Dunaj byla *v dávné době* osídlena právě *východní*, *ruskou* větví slovanského národa. „Jazyk země“ dokáže, dejme tomu, že ta či ona část toho území byla odedávna — třeba *před* příchodem Maďarů — osídlena Slovany, ale sotva se podaří zachytiti

---

[1]) Op. c., 33.

[2]) Na území po výtce *uherském* je nutno míti na zřeteli, že v maďarsko-latinských památkách se jeví slovanské rasp. ruské názvy často v tvaru porušeném, proto je lze při chaotickém středověkém pravopisu velmi těžko rozluštiti (zvláště rozlišení hlásek *c*, *s*, *z* a podnebných *č*, *š*, *ž*); s druhé pak strany třeba pamatovati, že *ne*maďarské názvy byly zapisovány do dokumentů často jen v překladě maďarském a že se při pohotovosti souznačných názvů maďarských a nemaďarských dávala téměř vždycky přednost maďarským.

[3]) Uvedeme z „Historie dávné Rusi“ (zesnulého J. Fileviče, přívržence autochtonnosti ruského národa za Karpaty) několik příkladů etymologisace místních názvů ze sedmihradských listin: „R. 1225 — Nogebik — tak se nazývaly „fagi“ t. j. buky. Patrně slovo složené: Noge = mnoho, bik = buk“ (ve skutečnosti: noge = mař. nagy = velký!); r. 1283 — Rarouzlyrok — patrně ze tří slov: poslední dvě: zly rok = zly rok(!); vzhledem k prvnímu připomenu rarog = sokol; r. 1228 — ve jménech Osoisyd, Csuzberecz zní cosi slovanského“ (!co to je Osoisyd — Bůh ví! ale Csuzberecz je bez pochyby maďarské: *csuz* = mař. csúz = tekutina, voda; *berecz* = mař. bércz = chlum, vršek) atd.

[4]) Takovou psychologickou cestou se, na př., v moskevské Rusi Stockholm přetvořil na *Stekolno* a Hamilton na *Chomutova*.

fonetické znaky, karakterisující právě jazyk *východní*, později *ruské* jejich odnože (i ještě v IX. st. a dříve).[1])

Kromě „jazyka země“ jsou jedním z argumentů theorie ruské autochtonnosti dnešní i staré názvy osad počínající s *Orosz* u Maďarů, *Rus* u Rumunů a *Reuss* u Němců.[2])

Je-li však možno prohlásiti tyto osady a *priori* za „ostrůvky, jež zbyly po původním ruském území, rozemletém příbojem cizojazyčného moře“? Není-li třeba nejprv sebrati všechny dosvědčené údaje, zejména *v které době* se podobné názvy připomínají, a ustanoviti, *kdy* osady tak nazývané vznikly? Podobné speciální práce, pokud víme, dosud není.

A dále: je-li možno vztahovati *orosz, rus, reuss* vždycky ke kořeni *rus* ve slově *ruský?*

Na př., maď. Orozlankeo může ovšem býti rozvedeno v Orosz-lány-kő = kámen ruské dívky, ale jistě je to Oroszlánkő = lví kámen. Srovn. ještě maď. sloveso *oroz* = stehlen, entwenden, Orozfalu = zlodějská vesnice.

V jazyku rumunském *rús* znamená, ovšem, *ruský,* ale *rús* značí též „blonde, rougeâtre“, *rúşă,*[3]) zdrobnělé *rusúr* růže.[4])

Ve XIV. st. v německých dialektech splynuly *Riûze = ruský a *riuze = řeka, potok (od *riozan, rinnen*, partic. *runs)* ve tvar *reuss.* I název známé sedmihradské obce Reussdörflein, Reussdörfchen se správněji odvozuje od kořene *reuss* v jeho druhém významu: „Reussdörfchen liegt am Reussbach, und es ist Regel, daß alte Orte ihre Namen von der vorübergehenden Gewässer, nicht aber diese von der Ortschaften erhalten. — — Der Bachname lautet im 15 und 16

---

[1]) Mezi jiným *plnohlasé,* jako by *ruské* tvary se jeví někdy následkem fonetické zvláštnosti *finno-uherských* jazyků — v tomto případě *maďarského* — vyhýbati se na počátku slov skupinám souhláskovým. Uvedeme příklady z Miklosiche, Die slav. Elemente im magyarischen (2. Aufl., 1884): praslov. skupina *tolt:* blatьno—Balaton, klada—kaloda, klasъ—kalász, slad—szalad (hordeum), tlaka (Frohndienst)—kaláka (rus. pómoč); *tort:* brana—borona, borna, berena, brazda—barázda, borozda, gradъ (hortus)—garad (arx), krabij—karabo, garabo, garaboly, kračún—karácson, vrabij—vereb; *telt:* klêtь—kalit, kalitka, slêmę—szelemen (Balken), žlêbъ—zselép, zsilip; *tert:* brêgъ—bereg (littus, palus), črêpъ—cserép (testa, Scherben), črêslo—csoroszlya, črêšnja—cseresnye, drêkъ—derék (truncus), smrêka—szőmőrke, srêda—szerda, szereda atd. Někdy se takové, řekněme, *„finno-uherské“* plnohlasí jeví i ve slovech, neodvozených od praslov. skupin: *tolt, tort, telt, tert,* ve kterých tudíž ani v ruštině nemůže být plnohlasých tvarů: bratъ—barát, grablje—gereblye, grebenь—gereben, kraj—karaj, karej, karé (margo), krám—karám, krečet—kerecset, kružiti—kuruzsló (orbiculatim faciens), krъstъ—kereszt, krzъno—gerezna, plêšь—pilis, prostъ—parászt (Bauer), trêskъ—taráczk atd.

[2]) Viz, na př., L. Niederle, Op. c., 23.

[3]) *Š* i *s* ve středověkém písmě se často označovaly stejně.

[4]) Cihac, Dictionnaire d'étymologie Daco-romaine, II, 1879.

Jahr. Dy Reussbach, Reysbach. Ich trage keinen Bedenken ihn mit einem Gleichheitszeichen neben das bekannte *Runs* zu stellen. Dieser aber ist der Stamm des Particips von Verbum *rinnen*, und als Substantivum bezeichnet es von ältester das Rinnen und Fliessen, den Quell, den Bach und Fluß, das Bett des Flusses, den Rinnsal und den Wassergruben. Im Allemanischen lautet das Wort *rûs, rûse, russe, ruese.*"[1]) Překlady podobných názvů, jako Reussmarkt, Reussdörflein latinsky Forum Ruthenorum, Villa Ruthenica nedokazují nic — mohly vzniknouti chybnou lidovou etymologií.

A označuje-li se obyvatelstvo na maďarsko-ruském území v dokumentech jako Oroszok, řídčeji Rutheni, může to znamenat netoliko *Rusy* po *národnosti*, ale i *Rusy* podle *víry*, t. j. *pravoslavné* (mnohem později *uniaty.)*[2])

Zmíníme se ještě o zajímavém významu názvu Rutheni v XV. a první pol. XVI. st. ve smyslu osob, zaměstnaných v určité dvorské službě, ve smyslu asi „tělesná stráž", „lejbgvardějci".[3])

Rusové byli pokládáni, za národ králi zvláště věrný a brala se z nich králova „tělesná stráž" — Rutheni Regiae Majestatis. Známý ostřihomský arcibiskup Mikuláš Oláh mluví ve svém spise „Hungaria"[4]) r. 1536 o „Rutheni, janitores Regis et Reginae": „Populus fidus, nunquam proditio eorum ministeriis facta fuisse cognita est, quamvis libere ingrediuntur Regis et Reginae cubiculum." Zdaž nemohli býti mezi „tělesnou stráž" přijímáni i věrní lidé jiných národností? Ukazují na to někde, jak se zdá, urývky účetních registrů královského dvora (od r. 1494 do r. 1526); tak byl 14. listop. 1494 zapraven plat Ruthenis Rascis, t. j. rusům (= „tělesné stráži") *Srbům*. V týchž registrech se připomínají Rutheni Regiae Majestatis s nezvyklými u Rusů jmény Franciscus, Gallus, Oswaldus, Sigismundus.

Takové jsou skryté pod vodou mělčiny a úskalí, kterých se musí varovati badatel, jenž si určil za úkol stanoviti dobu, kdy bylo osídleno Karpato-dunajské území zcela nebo z části ruskou větví kmene slovanského.

---

[1]) J. Wolff, Die deutschen Dorfsnamen in Siebenbürgen, 1881, Hermannstadt, str. 83.

[2]) Takový dvojí význam má na maďarsko-rumunském území termín Oláhok, řídčeji Valachi.

[3]) Tatáž přeměna významu, jako v západní Europě „švýcaři", dále „tělesná stráž", dále v Rusku „švejcár" = vrátný.

[4]) Vydán M. Bélem v jeho „Adparatus".